Centrum Groninger Taal & Cultuur

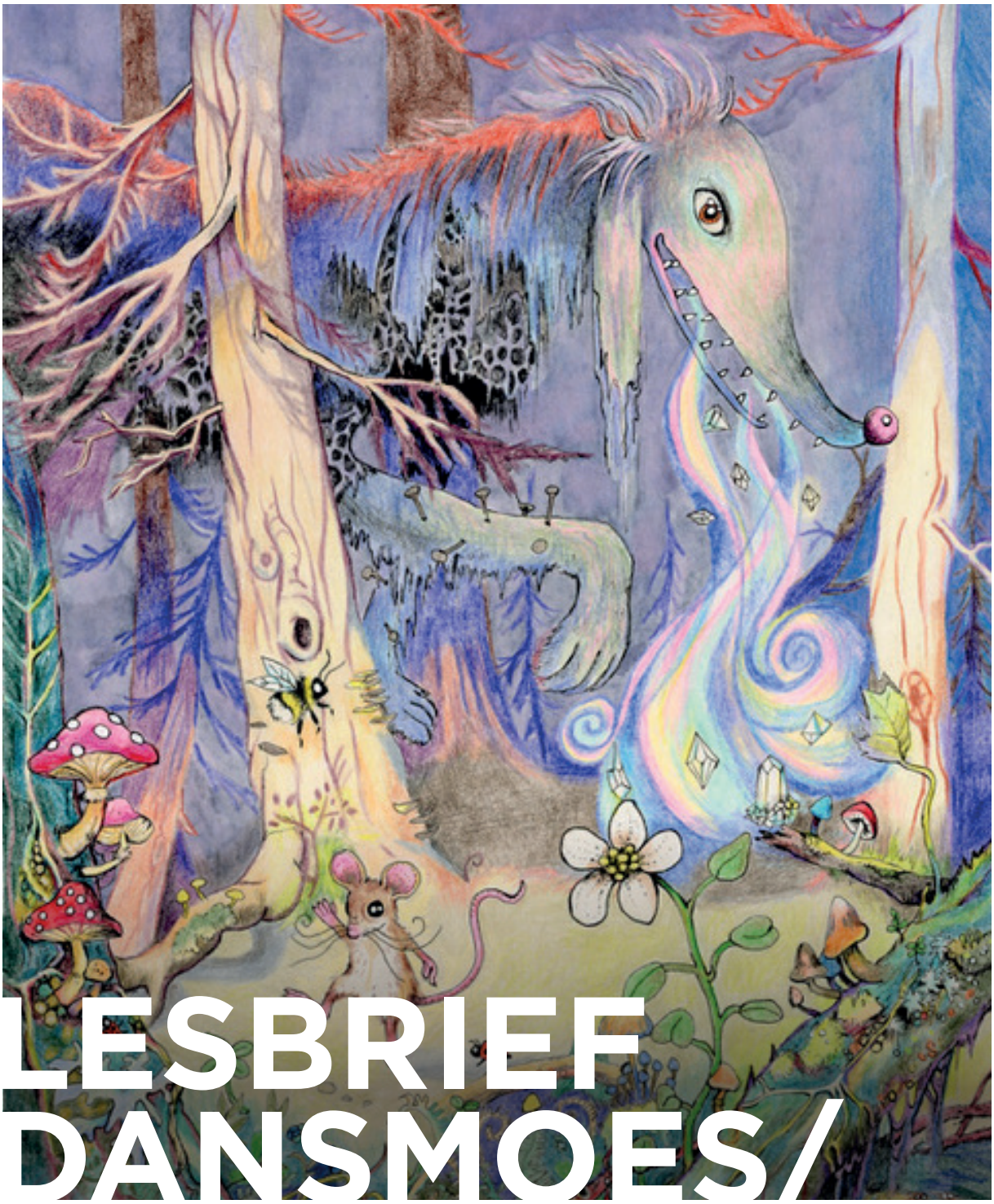

LESBRIEF DANSMOES/ LESBRAIFKE DANSMOES

MOI MOI MOI

LESBRIEF DANSMOES/ LESBRAIFKE DANSMOES

Dansmoes houdt van dansen. Overdag is ze vrolijk en blij. Dan **danst** en schittert ze. Maar 's avonds is het anders. Dan komt het donker en die neemt de wereld weg. Dansmoes is **bang voor het donker**. Ze denkt dat het donker ook haar pakken wil. Dansmoes woont **alleen** in haar holletje. Haar **papa** en **mama** zijn verdwenen**.**

Dansmoes wil graag af van haar angst voor dat grote zwarte monster dat ze niet begrijpt. In haar eentje is dat moeilijk. Maar gelukkig ontmoet ze In ieder hoofdstuk een ander dier dat haar helpt:

- Pauwhoane
- Zaandhoaze
- Soepschildpad
- Hunnegbeertje
- Fleddermoes

Niet alleen helpen deze dieren Dansmoes van haar angst af, ze worden ook **vrienden**.

KINDERLITERATUUR IN HET GRONINGS/ KINDERLITERATUUR IN T GRUNNEGS

Dansmoes is geschreven door Harm de Jonge, in het Gronings. Er is ook een Nederlandse vertaling. Dit is een bijzonder gegeven aangezien de meeste kinderboeken geschreven worden in het Nederlands en soms worden vertaald in de streektaal. De illustraties zijn van Astrid Mulder.

VOORLEZEN EN MEER/ VEURLEZEN EN MEER

Dansmoes is een spannend verhaal, geschikt om voor te lezen in de klas. Omdat het een Groningse tekst betreft biedt het boek aanleiding om met kinderen in gesprek te gaan over streektaal en meertaligheid. Daarnaast bevat het boek aanknopingspunten voor gesprekken en activiteiten rond thema's als bewegen, emoties, familie en vriendschap. In deze lesbrief staan suggesties voor gebruik van het boek in de klas.

STREEKTAAL EN MEERTALIGHEID IN DE KLAS/ STREEKTOAL EN MEERTOALEGHAID IN DE KLAS

De aandacht voor meertaligheid in het onderwijs groeit. Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) schrijft hierover: ‘Meertaligheid is een gegeven in onze samenleving. Alle leerlingen komen in situaties waarin ze andere talen horen, of verschillende talen of dialecten nodig hebben om zich uit te drukken. Alle leerlingen leren Engels op school en veel leerlingen ook een tweede of derde taal. Een derde tot de helft van de leerlingen in Nederland spreekt of hoort thuis een andere taal, al dan niet naast het Standaardnederlands, bijvoorbeeld Fries, Turks of Pools. Leerlingen komen ook in aanraking met andere vormen van talige diversiteit, zoals regionale talen, dialecten, gebarentalen en taalvariëteiten als straattaal en formele taal.’

Aandacht besteden aan meertaligheid heeft vier doelen:

1. Leerlingen worden zich bewust van hun meertaligheid.
2. Leerlingen denken na over taal en taalvariatie.
3. Leerlingen gebruiken hun meertaligheid.
4. Leerlingen voelen zich veilig en gezien.

Aandacht voor meertaligheid in de klas is van belang voor het welbevinden, de taalontwikkeling, het taal- en cultureel bewustzijn en de motivatie van leerlingen. Daarom zijn er in het nieuwe curriculum expliciet kerndoelen voor geformuleerd. Deze zijn te vinden op https://www.slo.nl/thema/meer/actualisatie-kerndoelen-examenprogramma/actualisatie-kerndoelen/@22842/conceptkerndoelen-leergebied-nederlands/ (Domein B. Taal | Subdomein B2 Taal en Individu & maatschappij, kerndoelen 14, 15 en 16).

DANSMOES – ACTIVITEITEN

VOORLEZEN/ VEURLEZEN

Kies enkele fragmenten uit het boek. Of gebruik het fragment hieronder. Lees de tekst voor in de Groningse variant.

LAANGE POTEN IN T ROEGE BOS

Dansmoes danst op heur achterpoten over t strand. Ze zingt der bie en aaldeur mot ze eefkes koppeltjeboideln. Mor loat in de middag wordt ze wel inains doezelg. Heur poten willen nait meer boegen. Heur vouten duurven t zaand nait lösloaten. Ze gaait laankoet in t zaand liggen en dut heur ogen dicht. Heur tonen groaven koeltjes in t zaand zunder dat ze wait dat ze t dut. Ze heurt bomen in t Roege Bos poesten. De stroeken kroepen vot noar de houkjes van t bos.

‘t Is duustere Nacht weer,’ monkelt ze. ‘Zien oam let t haile bos snurken. Zo metain gaait Dag op berre. Den wordt t duuster en is Nacht hier weer boas.’

Dansmoes wait dat t den ook weer siddeln gaait in heur kop. Ze kikt bezörgd noar t Roege Bos.

Doar ligt Nacht gelukkeg nog daip te sloapen. Zien poten steken wied oet de stroeken. Zien lief is zo hoog as n boom.

‘Woarom bin k toch aaltied zo baange veur t donker?’ denkt Dansmoes. ‘Zol t wezen omreden dat Nacht zo groot is as haile wereld? Woar mot k hìn as e dommee wakker wordt? Is der den gainaine dij hom votjoagen kin?’

LANGE POTEN IN HET RUIGE BOS

Dansmuis danst op haar achterpoten over het strand. Ze zingt erbij en soms maakt ze een koprol in de lucht. Maar laat in de middag wordt ze duizelig. Haar poten willen niet meer buigen. Haar voeten durven de grond niet meer los te laten. Ze gaat languit in het zand liggen en doet haar ogen dicht. Haar tenen graven kuiltjes in het zand zonder dat ze weet dat ze dat doet. Ze hoort de bomen in het Ruige Bos kreunen. De struiken kruipen al weg naar de hoekjes van het bos.

‘Het is de Nacht weer,’ mompelt Dansmuis. ‘Zijn adem laat het hele bos snurken. Zo meteen gaat de Dag naar bed. Dan wordt het donker en is de Nacht hier weer de baas.’

Dansmuis weet dat het dan weer gaat rommelen in haar kop. Ze kijkt bezorgd naar het Ruige Bos. Daar ligt de Nacht nu gelukkig nog diep in slaap. Zijn poten steken ver uit de struiken. Zijn buik raakt de toppen van de bomen.

‘Waarom ben ik toch altijd zo bang voor het donker?’ denkt Dansmuis. ‘Komt dat omdat de Nacht zo groot is als de wereld? Waar moet ik heen als hij straks wakker wordt?Is er dan niemand die hem kan wegjagen?’

- Voer met de kinderen een gesprek over de tekst. Waar ging het over? Kunnen ze het verstaan? Welke taal is het? (Kinnen joe t verstoan? Welke toal is t?)
- Vertel iets over het Nedersaksisch en het Grunnegs (zie nawoord Fieke Gosselaar in het boek)
- Op welke plekken komen de kinderen in aanraking met deze taal?
- Inventariseer welke talen de kinderen nog meer spreken.
- Wanneer gebruiken ze welke taal?

WOORDENLIJST/ WOORDENLIEST

Maak met de leerlingen een woordenlijst naar aanleiding van het boek. Kies uit ieder hoofdstuk vier of vijf woorden (of laat de kinderen deze woorden kiezen) en zet de Nederlandse vertaling erachter (online woordenbouk: www.woordwaark.nl). Hang de lijst in de klas. Na ieder hoofdstuk is de woordenlijst een stukje langer. Hieronder een voorzet:

	GRONINGS WOORD	NEDERLANDSE VERTALING
HOOFDSTUK 1	Koppeltjeboideln Duuster … … …	Koppeltje duikelen Donker … … …
HOOFDSTUK 2	Pokkel Dommee … … …	Buik Straks … … …
HOOFDSTUK 3	Stroeken Buusdouk …. …. ….	Struiken Zakdoek … … …
HOOFDSTUK 4	Steert Spaigeltje … … …	Staart Spiegeltje … … …
HOOFDSTUK 5	Pabbe Swaalfke … … …	Papa Zwaluw … … …

HOOFDSTUK 6	Puutjes Huvert/Huvern	Zakjes Bibbert/Bibberen (huiveren) ... ...
HOOFDSTUK 7	Hailendaal Meziek	Helemaal Muziek ... ...
HOOFDSTUK 8	Sikkom Toentje	Bijna Tuintje ... ...
HOOFDSTUK 9	Wotter Langzoam	Water Langzaam ... ...
HOOFDSTUK 10	Hemmeln Boudel	Schoonmaken De boel ... ...
HOOFDSTUK 11	Moeke / mamme Sloapen	Moeder / mama Slapen ... ...

HOOFDSTUK 12	Roege bos Misschain	Ruige bos Misschien ... ...
HOOFDSTUK 13	Hunneg Gold	Honing Goud ... ...
HOOFDSTUK 14	Lief Smokje	Lijf Kusje ... ...
HOOFDSTUK 15	Goud Kwedeln	Goed Kletsen ... ...
HOOFDSTUK 16	Vlaigen Spiekertjes	Vliegen Spijkertjes ... ...
HOOFDSTUK 17	Pikswaart Hailendaal	Pikzwart Helemaal ... ...
HOOFDSTUK 18	Doetje Steerntjes	Kus/zoen Sterretjes ... ...

TAALPASPOORT/ TOALPASPOORT

Een taalpaspoort maakt kinderen bewust van hun eigen meertaligheid en van de taalvariatie in de klas. Een taalpaspoort biedt aanknopingspunten voor gesprekken over meertaligheid. Een handleiding en aanknopingspunten voor gesprekken met leerlingen zijn te vinden via deze link: https://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/sites/default/files/materiaal/talenpaspoorten_handleiding.pdf.

RAAD HET DIER/ ROAD T DAAIER

Dansmoes ontmoet in het bos dieren die haar helpen. Lees het onderstaande raadsel (uit Wiesneus 2024) voor. Hoeveel kinderen raden om welk dier het gaat?

Mien daaier het twij ogen

Mien daaier is nait wit

De huid van mien daaier het gain petroon

Mien daaier het n steert

Mien daaier het gain schild

Mien daaier het n vacht

Mien daaier is gain roofdaaier

Mien daaier het gain houven

Mien daaier het n laange steert

Mien daaier het pluzege oortjes

Laat de kinderen soortgelijke raadsels schrijven en aan elkaar voorlezen. Dit kan in het Nederlands maar ook in de taal waar kinderen zich het meest vertrouwd in voelen.

Mien daaier het twij ogen.
Mien daaier is nait wit.
De huid van mien daaier het gain petroon.
Mien daaier het n steert.
Mien daaier het gain schild.
Mien daaier het n vacht.
Mien daaier is gain roofdaaier.
Mien daaier het gain houven.
Mien daaier het n laange steert.
Mien daaier het pluzege oortjes.

Wat is mien daaier?

Waist doe welk daaier omschreven wordt?
Omcirkel t juuste daaier.

ONTMOETEN/ ONTMOUTEN

Dansmoes ontmoet in het bos verschillende dieren. Deze oefening gaat over ontmoeten.

Doe de oefening in het speellokaal of op het plein. Neem een handtrom of een muziekbox mee. Speel een ritme op de trom of laat de muziek horen. (Kies voor vrolijke muziek die uitnodigt tot dansen en bewegen). Wanneer de muziek uit is gaan de kinderen tegenover een klasgenoot staan. Ze begroeten elkaar in de taal van hun keuze. Met elkaar wisselen ze uit wat ze hebben gezegd en in welke taal het was.

Zodra de muziek weer klinkt lopen de kinderen verder. Gaat de muziek weer uit dan zoeken ze opnieuw een klasgenoot om te begroeten. Dit mag niet een klasgenoot zijn die ze al eerder hebben begroet.

Bespreek na afloop in welke talen de leerlingen elkaar hebben begroet. Inventariseer en tel het aantal verschillende talen (of laat een van de leerlingen dit bijhouden). Vraag of leerlingen talen hebben gehoord die ze niet kenden. Vraag ook of ze een begroeting in een nieuwe taal hebben geleerd.

STANDBEELDEN OVER VRIENDSCHOP/ STANDBEELDEN OVER VRUNDSCHOP

Doe deze oefening in het speellokaal. Laat de leerlingen rondlopen. Gebruik een handtrom of laat muziek horen. Zodra de muziek stopt beelden de tweetallen ‘vrundschop’ uit. Bekijk en bespreek met de leerlingen verschillende standbeelden. Let op gezichtsuitdrukking en lichaamshouding.

Laat de tweetallen weer rondlopen. Soms gaat er ook wel eens iets mis en heeft de ander ‘verdrait’. Bijvoorbeeld als iemand hard is gevallen. Vrienden troosten elkaar. Laat de tweetallen ‘verdrait’ en ‘troosten’ uitbeelden. Andere mogelijkheden: roezie (ruzie), bliede (blij), vervelen (slik de ’n in voor Groningse spreekwijze, speulen (spelen), dreumen (dromen), soamen runnen (samen rennen), tillevisie kieken (tv kijken), dansje doun (dansje doen), kwedeln (kletsen), sloapen (slapen), sukkeloa eten (chocolade eten). De kinderen kunnen zelf ook suggesties doen. Zoek suggesties op www.woordwaark.nl

Noem de Groningse mogelijkheden, voordat je de Nederlandse vertaling ervan geeft. Weten de kinderen wat ze moeten uitbeelden?

SCHRIJF EEN GEDICHT/ SCHRIEF N GEDICHT

De dieren in het boek Dansmoes zijn ietwat vreemde wezens die tot de verbeelding spreken. Dit is een prima startpunt voor het schrijven van een gedicht.

Het Poëziepaleis heeft twee passende lessen: eentje over vreemde wezens in volksverhalen en eentje over dansen. Beide zijn te combineren met het verhaal van Dansmoes. Je vindt de lessen hier: https://www.poeziepaleis.nl/educatie/primair-onderwijs/

TEKENEN EN DICHTEN/
TAIKENEN EN DICHTEN

Kies een dier uit het verhaal. Vraag de leerlingen om van dit dier een tekening te maken. Schrijf of teken erbij waar het dier woont, wat hij eet, hoe het zijn dag doorbrengt, waar het blij van wordt, met wie het graag speelt, of het dag- of een nachtdier is, wat voor geluid het maakt, hoe het zich beweegt. Gebruik die woorden in een gedicht.

(Voeg waar mogelijk Groningse woorden of woorden van andere talen toe.)

Het schrijven van een gedicht is een proces waarbij er meestal meerdere versies nodig zijn. Een kader kan kinderen helpen om op gang te komen.

Een kader kan bijvoorbeeld zijn het aanbieden van de eerste woorden van een zin die de leerlingen afmaken met de informatie uit hun tekening.

Bijvoorbeeld:

Ooit zag ik in een droom....

Diep in het bos hoorde ik....

Het rook er naar ...

Ik voelde...

Samen met ....

Als de leerlingen de zinnen hebben aangevuld begint het schaven. Welke woorden kunnen beter? Moeten er woorden bij of weg? Moeten er meer zinnen bij? Moeten de zinnen langer of korter? Ken je van sommige woorden de Groningse vertaling of wil je woorden gebruiken uit een andere taal?

Het kan helpen om de opdracht op te delen in schrijfrondes van twee tot drie minuten. Na enkele schrijfrondes hebben de leerlingen een tekst die ze verder kunnen verfijnen.

Vertel dat rijmen niet hoeft.

Als iedereen een eindversie heeft organiseer dan een voorleesronde. Alle leerlingen lezen hun gedicht voor. Tussendoor is iedereen stil. Zodra de ene leerling klaar is gaat de volgende verder. Als iedereen is geweest is er pas applaus.

Laat de kinderen de eindversies netjes opschrijven of uitwerken op de computer. Presenteer de gedichten in combinatie met de tekeningen. Maak bijvoorbeeld een gedichtenmuur of maak een gedichtenlijn.